

Výzkum trampingu na etnologických pracovištích v českých zemích od 80. let 20. století

Karel Altman

Research of tramping by ethnological institutions in the Czech Lands since the 1980s

Ethnologists began research of Czech tramping (tramping movement or tramping subculture) as part of modern research of urban culture only in the 1980s; before 1989 they dealt with it only marginally (A. Mann from Bratislava researched contemporary tramping festivities, V. Vohlídka and J. Svobodová from Prague focused on history and material culture of tramping in Bohemia). At the beginning of the 1990s, it was Z. Uherek who investigated inter-war festivities of Prague tramps; J. Souček pointed out other possibilities of similar research. In 1995, focus of ethnological research of tramping moved to Moravia when the researchers from branch of the Institute of Ethnography and Folkloristics in Brno, the current Institute of Ethnology of the Academy of Sciences of the Czech Republic, resolved the project “The Culture of Contemporary Children and Youth with Special Attention to Folklore Expressions”. The project also included research of youth subcultures, tramping included. It was mainly Karel Altman who focused on the research of tramping. The project investigated history and present of the tramping movement in several regions in Moravia (Western-Moravian Trojřící, the Tišnov, the Valašské Klobouky and the Vsetín areas). Karel Altman presented themes relating to tramping in the form of cycles of lectures called “Tramping as a Subculture” at the Department of European Ethnology at the Faculty of Arts, Masaryk University in Brno. These lectures encouraged several students to write their Master’s theses on this theme. At the turn of the century one of the compulsory courses for students of the Department of European Ethnology included field research of tramping movement especially in southern Wallachia, conducted during several years. Research of tramping still continues in Brno.

Keywords:

Czech tramping, tramping, ethnology, Czech ethnology, history of Czech ethnology, Institute of Ethnology of the Academy of Sciences of the Czech Republic

Tramping, trampské hnutí či trampská subkultura představují specifický fenomén, mající na území našeho státu svou tradici v podobě téměř stoleté historie. Tramping přitom vždy vykazoval řadu atributů, jež jsou vlastní výhradně jemu a které jsou užívány všemi jeho nositeli nebo jejich většinou, a staly se tak jeho identifikačními znaky. Tento poměrně složitý, bohatě strukturovaný jev se řadí mezi subkultury mládeže, přičemž je však patrný přesah mimo tuto věkovou skupinu. Tramping se jeví jako forma sdružování poměrně přesně vymezené skupiny obyvatel a současně také jako specifický způsob jejich využívání volného času. Je projevem životního stylu především městské mládeže, která jej také jako první počala provozovat, vždy představovala jádro trampů a dodnes je zjevně nejpočetnější skupinou v rámci nositelů tohoto hnutí.

Bylo pouhou otázkou času, kde se tramping coby výrazný český kulturní fenomén stane objektem zájmu odborných pracovníků působících v oblasti společenskoved-

ních disciplín. K nim se pochopitelně řadí i etnologie (neboli *národopis*, donedávna také *etnografie a folkloristika*, dříve též *národopis* či *lidopis* nebo dokonce *lidověda*), tedy obor zabývající se lidovou kulturou a každodenním životem širokých, zejména nižších a nižších středních vrstev obyvatel. Do svého vědeckého stadia vstoupil národopis v průběhu osmdesátých let 19. století, kdy se přičiněním svých předních odborníků zařadil mezi vědní disciplíny, avšak objektem bádání národopisců byli dlouho téměř výhradně obyvatelé vesnic a malých měst, kteří se jevíli jedinými nositeli tradiční lidové kultury, na rozdíl od obyvatel velkých továrních měst a velkoměst. To platilo po dlouhá desetiletí, nejen v 19. století, ale i v následujícím věku — v celém meziválečném období, tedy v době, kdy trampské hnutí vzniklo a utěšeně se rozvíjelo, i v rocích druhé světové války, kdy tramping výrazně stagnoval. Ale dosti dlouho tomu tak bylo i v době poválečné, v éře takzvaného budování socialismu, kdy se tematický záběr naší vědy začal postupně rozšiřovat o aspekty kultury a každodenního života městských obyvatel. Vedle tradičního venkovského (vesnického a maloměstského) prostředí coby objektu národopisného bádání nastoupil též výzkum českého města a velkoměsta.

Přesto je zjevné, že teprve několik posledních desetiletí se stalo érou mnoha změn, které našly svůj výraz i v rychlém rozvoji etnologické/národopisné vědy. Obohatili jsme škálu metod své práce, ale především došlo ke značnému, ne-li přímo nevídanému badatelskému rozmachu a jeho dalšímu rozšíření mnohdy o témata, která ještě v polovině 20. století byla v jeho rámci zhora nemyslitelná. Právě v této epoše se výzkum obyvatel města a velkoměst stává cílevědomým, soustavným a do značné míry komplexním. Od prvotního zkoumání dělnictva (včetně horníků) rozvíjeného již v éře socialismu, rozšířili etnologové svůj výzkumný zájem také na další třídy, vrstvy a skupiny obyvatel urbanizovaného prostředí, zejména měšťanstvo, živnostníky a příslušníky svobodných povolání atd. Zvláštní důraz byl kladen na výzkum aspektů sociální a duchovní kultury v městském a velkoměstském prostředí, vykazujícím značnou heterogenitu. Dlužno dodat, že při svých bádáních se etnologové v mnohém nechali i dále nechávají inspirovat pracemi prováděnými příbuznými vědními obory, především sociologií, kulturní historií a sociokulturní antropologií.

V rámci novodobých národopisných/etnologických výzkumů pak v osmdesátých letech 20. století dospěli badatelé k výzkumu trampingu neboli tramského hnutí, které bylo a je do značné míry spjato právě s městským prostředím, neboť od samého počátku se právě odtud rekrutovalo nejvíce nositelů této subkultury. Tento fenomén pochopitelně byl a je zkoumán nejen v přítomnosti, ale také retrospektivně.

Avšak i přes tento pokrok národopisného bádání v období před listopadem 1989 věnovali tehdejší čeští a slovenští etnografové a folkloristé pozornost trampingu skutečně pouze okrajově a ojediněle. A jak je nám známo, někdy i s neblahými následky v důsledku restrikcí ze strany státního aparátu. Bratislavský etnolog Arne Mann uveřejnil v roce 1985 stať „Obrady přijímání nových členov do tramskej osady“ (Mann 1985), a to ve sborníku *Čas života*, jenž sestával z původních referátů ze stejnojmenného sympozia konaného ve Strážnici. Autor se sice zaměřil zejména na poměrně úzce vymezenou problematiku tramských festivit, ta se mu však stala vhodnou sondou do tramské problematiky. Pojednal zejména o hnutí woodcraftu a také o skautingu v Severní Americe a v Anglii, které našly úrodnou půdu i v českém prostředí,

a to už před první světovou válkou a zejména v meziválečném období, kdy se staly významnými inspiračními zdroji právě tramskému hnutí. Tomu dodaly i systém norm, jež měl umožnit správný výběr nového člena, což je hlavní téma studie. K jejímu vypracování A. Mann vytvořil dotazník rozeslaný tramským osadám na území celé tehdejší Československé republiky (z celkového počtu navrácených dotazníků bylo 15 z Čech, 8 z Moravy a 23 ze Slovenska). Není dle mého soudu bez významu, že Mannova stať byla ve zmíněném sborníku (a zřejmě i na sympoziu samém) zařazena na předposlední místo, až před shrnující závěrečnou studii Václava Frolce, editora díla, jež bylo prioritně zaměřeno na rodinné a společenské svátky v životě člověka, na lidové zvyky, obřady a obyčeje. I tak tato průkopnická Mannova stať vynesla autoru — alespoň dle jeho vlastních slov — zvýšenou pozornost Státní bezpečnosti (StB), která se mu začala se zaujetím sobě vlastním věnovat, zejména v podobě opakovaných výslechů. Což je výmluvný doklad postojů tehdejšího mocenského aparátu k trampingu, který byl jím nejen mlčky trpěn, ale také citelně potírán. Jak lze usuzovat, představitele mimořádně významné složky mocenského aparátu předlistopadového režimu popudila proti A. Mannovi nejen sama pouhá skutečnost, že upozornil na existenci tramského fenoménu, jenž byl za socialismu shledáván nesystémovým, a tudíž do značné míry nekontrolovaným, ale že se jím zabýval jako odborný národopisný pracovník, čímž tomuto do značné míry tabuizovanému problému nepřímo dodal na zviditelnění a současně též na důležitosti. Svou roli zřejmě sehrála i skutečnost, že A. Mann otevřeně postihl genezi i inspirační zdroje trampingu odkazující na skautskou organizaci; ta — od konce 30. let pod jménem Junák — byla v tehdejší socialistickém Československu potlačena a zakázána, a to dokonce dvakrát, poprvé v letech 1948–1950, podruhé v září roku 1970 (v rámci liberalizace a uvolnění politických poměrů v roce 1968 byl Junák obnoven), kdy pod nátlakem ukončil svou činnost. Přesto po celou éru tzv. budování socialismu nositelé českého skautingu neformálně ovlivňovali postoje nemalé části mládeže, na předním místě právě trampů.

O rok později, v roce 1986, byla v Praze publikována zřejmě první odborná studie od českého odborníka v oboru národopis, jejíž autorkou byla pražská etnografka Jiřina Svobodová. Stať nesla název „K otázce oblečení dělnické mládeže“, s podtitulem „Trampové a osadníci“ (Svobodová 1987). Tato stať byla součástí tehdejšího etnologického bádání o pražském dělnictvu v meziválečném období, a nezaměřovala se tedy na současné odívání trampů. Autorka se zaměřila na dosti složitou tematiku odívání prvních nositelů trampingu, přičemž se opírala o výpovědi nepříliš velkého počtu respondentů a také dobový obrazový materiál, zejména karikatury trampů v humoristických a satirických časopisech levicově orientované mládeže, včetně trampů samých — listů *Trn* a *Tramp*. Zřejmě však příliš nepronikla do jiných pramenných zdrojů. Vedle klasického díla Josefa Peterky (alias Boba Hurikána), jež jí zcela uniklo a které v tomto ohledu přináší řadu informací, pak pominula zejména publikace z poválečné tramské proveniencí, která zvláště v 60. letech byla opravdu značná, přičemž právě tato tvorba vydávala svědectví nejen o současném rozvoji hnutí, ale také o jeho minulosti, včetně počátečního, tj. meziválečného období. Erudovaná odbornice na problematiku dělnického oděvu tak k mimořádně specifické tramské subkultuře přistoupila se značnými rezervami ve znalostech základních reálií charakteristických pro trampingu a jeho nositele, jak o tom ostatně svědčí již samotný „upřesňující“

podtitul studie: příslušníci trampského hnutí se nikdy výslovně nedělili na trampy a osadníky, mnohem spíše jde o prostá synonyma.¹

Další dílo orientované na tramping pocházející z té doby (tedy vrcholící normalizace), konkrétně z roku 1988, rozsáhlá studie „Trampové 20. a 30. let“ z pera Václava Vohlídky (Vohlídka 1988) bylo věnováno historii trampingu zejména na území Čech v době mezi světovými válkami. Také tento autor se tedy zaměřil nikoli na současnost, nýbrž na poměrně dávnou minulost. V. Vohlídka rozdělil svou práci na pět oddílů. V prvním oddílu nazvaném „Kde se vzali“ odhaluje kořeny trampingu, jež se mu jeví jako reakce na život v tehdejších továrních městech, jako útěk od hluku a chaosu urbanizovaného prostředí do volné přírody za tichem, odpočinkem a svobodou, dále pak charakterizuje inspirační zdroje trampingu ve skautingu, který našel v českých zemích ohlas, ale současně se také politicky diferencioval. Ve druhém oddílu „Kdo byli“ líčí některé atributy trampingu, zejména specifický oděv a stravu, dále se snaží o periodizaci trampského hnutí, přičemž vychází do značné míry z obdobného snažení Boba Hurikána které prezentoval ve svém díle *Dějiny trampingu* (tedy na dobu cowboyskou, kanadskou atd. — Hurikán 1940). Líčí zde i rozvoj trampování zejména v pražské oblasti, odkud se tramping šířil do dalších míst. Věnuje se i otázce politické diferenciaci hnutí, zejména vyzvedává proud, který ovlivňovala tehdejší Komunistická strana Československa. Poměrně obsáhle pojednává o trampských periodikách a nakladatelstvích i o některých významných postavách hnutí, zejména levicově orientovaných, jako byl kupříkladu Géza Včelička. V třetím oddílu „Co chtěli“ hodnotí autor vztah trampů ke společnosti i politický rozměr jejich hnutí a zejména příklon jednoho z jejich křídel k levici a KSČ, zejména v čase velké hospodářské krize, kdy nabyla platnosti i vyhláška, jež vstoupila do dějin trampingu jako tzv. Kubátův zákon, který se stal nejen zákonným opatřením v potírání trampingu, ale přímo symbolem nepřátelství tehdejšího systému vůči trampskému hnutí. Rozsáhle a velmi podrobně jsou zde líčeny protestní akce trampů proti těmto represím. Právě V. Vohlídka nazírá tramping z hlediska vládnoucí ideologie poúnorového režimu. Například konstatuje: „Tramping vnikl hluboko do všech vrstev národa a tím nemálo přispěl k tomu, že v národohospodářských a politických otázkách naší země se s ním v buržoazní republice muselo vážně počítat.“ (Vohlídka 1988: 134) Trampské aktivity jsou zde prezentovány zejména v konfrontaci s tehdejší státní mocí, která přiváděla toto hnutí k úzké spolupráci s vedením KSČ, o jejíž členech se zde v zobecňující rovině vysloveně píše, že „komunisté se nijak netajili svou snahou získat pro sebe trampské hnutí“. Toto snažení komunistické straně usnadňovala skutečnost, že „ostatní politické strany na ně [trampy] útočí“, zejména prostřednictvím svých listů (Vohlídka 1988: 156). Čtvrtý oddíl „Jak se bavili“ je věnován zejména trampskému zpěvu a hraní, předváděným u táboráků, ale také na podíích přímo ve městech, dále trampské písní, jejím skladatelům i interpretům, sólistům i celým sborům; pojednáno je také o trampském sportování (zvláště lehké atletice, volejbalu, kanoistice a boxu), které bylo pro ně právě v meziválečném období značně typické. Pátý oddíl Vohlídkovy studie „Co dosáhli“ je pak poměrně stručným závěrečným shrnutím předchozího líčení vztahujícího se téměř výhradně k meziválečnému období. Je ovšem symptomatičké, že když na závěr autor

1 Například místo často používaného termínu *mastňák* užívá zkomolený výraz *masňák*.

velmi stroze zmiňuje i současnou (tedy normalizační) existenci trampování, činí tak velmi opatrně, neboť se zcela vyhýbá jakýmkoli zmínkám o kontroverzi trampingu v daném režimu. Dokonce kamufluje, nebo spíše idealizuje pravý stav věcí, když vyzdvihuje technický pokrok, nepochybně zkvalitňující život jednotlivých trampů i celých osad („materiální zabezpečení každého jednotlivce je podstatně vyšší než dříve“, „vybavení osadních chat i celých osad je v mnohých případech jiné, odpovídající životnímu stylu doby“). A neopomíná ani vyzdvihnout zásluhy socialistického režimu o sociální jistoty mladých lidí, tedy i trampů, když s odzbrojující naivitou (ostatně nejspíš předstíranou) konstatuje: „A co je hlavní, dnes se trampové nemusí bát, že až se vrátí v pondělí do práce, najdou brány továrny zavřené, nebo bude jejich jméno na listině propuštěných. Nemusí se bát, že budou pro své pokrokové názory stíháni, že jim bude někdo vyčítat touhu po romantice a lásku k přírodě.“ (Vohlídka 1988: 172) O postizích vyplývajících z nesystémovosti trampingu v politickém režimu tzv. budování socialismu však zde nepadne ani slovo.

Zřejmě díky akceptaci normalizační ideologie, s jakou oba badatelé — Jiřina Svobodová i Václav Vohlídka — nazírali meziválečný tramping, mohli uniknout politickým postihům. Trampské hnutí v období první Československé republiky bylo tehdejšími socialistickými ideology hodnoceno víceméně kladně, jako součást levicového proudu v rámci prvorepublikové společnosti. Nadto J. Svobodová i V. Vohlídka své texty (ostatně psané velmi opatrně, s patřičným podílem dobových ideologických kliše) publikovali v interním tisku Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV, jenž nebyl masově šířen, zato byl opatřen upozorněním „Určeno pro vnitřní potřebu“.

K dalšímu, tentokrát již zcela bezúhonnému bádání o trampingu došlo záhy po roce 1989. Zřejmě jako první se v té době na takto zacílený výzkum zaměřil Zdeněk Uherek z tehdejšího Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Praze. Je autorem stati „Zábavní akce pražských trampů“, kterou publikoval ve sborníku příspěvků z 11. strážnického symposia *Slavnosti v moderní společnosti* (Uherek 1991). Uherekovu stať nutno vnímat jako důkaz počátků podstatně sofistikovanějšího etnologického přístupu ke zkoumané problematice, přestože se zaměřil na velmi úzce vymezenou problematiku jednoho typu zábavní akce vybrané z podstatně širší a pestřejší skladby trampských festivít. Pojednává rovněž o trampingu ve dvacátých a zejména třicátých letech. Poučen nejen etnologickým, ale také sociologickým bádáním zde zřejmě poprvé mluví o trampském hnutí jako svébytné subkultuře, charakteristické specifickým trávením volného času, způsobem odívání, specifickou symbolikou, vlastním slangem, humorem, hudebním, tanečním a výtvarným projevem a dalšími odlišnostmi v oblasti sociální komunikace. Zábavní akce trampů slouží autorovi jako příklad, který osvětluje mechanismus, jakým se kulturní vzory chování úzké a vyhraněné skupiny městského obyvatelstva stávají majetkem širokých městských vrstev v tom smyslu, že je tyto vrstvy přestávají považovat za cizorodý a zavrženíhodný element, nýbrž za organickou součást městské kultury. Trampské zábavy pořádané v městském prostředí (konkrétně v Praze) a počítající nejen s trampskými, ale stejně tak dalším městskými návštěvníky, „vytvářely pro trampský kulturní proud atmosféru legitimacy, zlidšťovaly trampskou subkulturu v očích veřejnosti a umožňovaly participovat na některých jejích hodnotách i těm, kteří neměli zájem stát se „ortodoxními“ trampy, ale pouze si příležitostně ozvláštnit jinak zaměřený vlastní život“

(Uherék 1991: 83). Tramping se však stal Zdeňku Uherkovi pouze jedním z poměrně značného počtu témat, na která zaměřil a zaměřuje svou pozornost; jak je zřejmé, této tematice se dále věnoval pouze okrajově, bez patřičných publikačních výstupů.

Na fenomén trampského hnutí jako téma etnologického bádání pak zhruba v téže době upozornil Jan Souček. Učinil tak ve stati „Dosud nezkoumaná lidová kultura“, jež byla publikována v následujícím roce v časopisu *Ethnologia Europae Centralis* (Souček 1992). Autor zde poukázal na skutečnost, že tramping je výrazným fenoménem provázejícím život české společnosti, přičemž některé jevy, které ho charakterizují, vykazují rysy příznačné pro lidovou kulturu. V té době již téměř osmdesátiletý vývoj tohoto hnutí poskytuje mimořádnou příležitost sledovat, dokumentovat a studovat společenský jev od jeho vzniku, včetně všech faktorů, které jej ve vývoji ovlivňovaly i v současnosti ovlivňují. Vyzýval proto k neprodlenému zahájení systematického zkoumání, mimo jiné proto, že mnohé z atributů trampingu mají limitovanou platnost a zejména pamětníků předchozích etap rozvoje hnutí neustále ubývá. Upozorňuje též, že nemůže jít pouze o etnografické bádání, nezbytně se musí jednat o komplexní, týmový, mezioborový přístup, neboť se nelze obejít bez studia sociologického, psychologického, ale ani bez historiků, hudebních vědců a pracovníků dalších vědeckých disciplín.

Apel na další etnologický výzkum trampingu však našel své adresáty až o několik let později. Věřme, že následující konstatování nebude znít příliš neskromně: v polovině devadesátých let došlo k přesunutí těžiště etnologického výzkumu trampingu na Moravu. Badatelé brněnského pracoviště tehdejšího Ústavu pro etnografii a folkloristiku, dnešního Etnologického ústavu Akademie věd České republiky, tehdy začali tehdy řešit projekt podporovaný Grantovou agenturou AV ČR *Kultura dnešních dětí a mládeže se zvláštním zřetelem k folklorním projevům* (A0058604). Cílem projektu bylo studium současného stavu a proměn kultury dětí a mládeže na Moravě s přihlédnutím k vlivu masové, lidové i vysoké kultury, stejně jako sledování podílu rodiny, institucí, vrstevníků a také spontánních jevů v jejich životě. Práce směřující k naplnění takto vymezeného úkolu byly prováděny v letech 1996–1998. Součástí takto zacílených výzkumů bylo i bádání o subkulturách mládeže, mezi které patří také tramping, na jehož výzkum se zaměřil zejména Karel Altman. V rámci těchto aktivit byla tehdy zkoumána jednak historie, ale stejně tak současnost trampského hnutí. Východiskem bylo obvyklé shromáždění a prostudování dosavadní sekundární literatury vztahující se k tématu, zejména z pera historiků, dále regionální dějiny trampingu, jejichž autory byli sami trampové, a memoárová literatura téhož původu. Velmi důležitým zdrojem četných důležitých poznatků se stal periodický tisk, ať už starší nebo současný. Šlo zejména o časopisy tvořené trampy samými. Trampové v nich uveřejňovali zprávy o aktuálním dění ve svém hnutí i různé další stati popisující i hodnotící různé stránky života trampů, stejně jako vzpomínky a memoárové články, jakož i texty jiných žánrů, ale často je sami redigovali a vydávali (*Tramp, Naše osady, Tulák, Pucheř, Oslavské boudy* aj.). Opomenuty však nebyly ani další listy určené širším čtenářským vrstvám, uveřejňující zprávy i rozsáhlejší stati o trampingu (*Moravské noviny, Ahoj na neděli, Mladý svět, Signál* ad.). Víceméně okrajově byly využity i archivní materiály, zejména z fondů Moravského zemského archivu, kde jsou uloženy materiály zejména brněnských trampských osad ze čtyřicátých let.

Především však bylo vytipováno několik trampských oblastí na různých místech Moravy, které se staly cíli opakovaných výprav za účelem terénních výzkumů. Šlo zejména o tzv. Západomoravské trojříčí (povodí řek Oslavy, Jihlavy a Chvojnice), dále Tišnovsko a také jižní Valašsko, tedy Valašskokloboucko a Vsetínsko. Využíváno bylo několika „gatekeeperů“, pochopitelně z řad nositelů trampingu (Igor Kučera — Drobek, Miroslav Janík — Budulínek, Jarolím Machala — Džim), kteří zprostředkovali kontakt s dalšími jednotlivými trampy, s celými trampskými osadami i kapelami, nebo jejich zástupci. Během zhruba dvaceti let tak bylo získáno poměrně značné množství poznatků o trampování zejména v některých zvláště oblíbených regionech na Moravě.

Výsledky analýzy byly publikovány formou několika odborných statí, jež vyšly tiskem během řešení projektu a v několika následujících letech ve specializovaných etnologických i v regionálních odborných periodikách a ve sbornících (mimo jiných *Český lid*, *Západní Morava* — Altman 1997, 1999, 2000). Patříčný text nechybí ani v publikaci, která byla hlavním výstupem daného projektu. Nese název *Rajče na útěku s podtitulem Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami* (Altman 2003).

Již zmíněné statí o trampské subkultuře především definovaly trampingu jako kulturní jev, jako způsob trávení volného času i způsob sdružování zejména mladých obyvatel měst. Pojednávaly o historii i současnosti trampského hnutí především na Moravě, dále o základních podmínkách rozvoje tohoto fenoménu, o rozmanitých atributech trampingu, o otázce legality (či spíše ilegality) trampského hnutí, o trampských festivitech, o vzájemném vztahu trampů a prostředí rozvíjení jejich aktivit, o trampských hospodách a další tematice.

Grantový projekt se stal důležitým impulzem i pro další bádání o trampingu, ve kterých bylo pokračováno v následujícím desetiletí a jež je rozvíjeno dodneška. Výsledkem byly zejména další publikované statí, například o hudbě a zpěvu jako činitelích integrace trampského hnutí (Altman 2014a). Možno připomenout i popularizační seriál o trampském hnutí na stránkách denního tisku v deníku *Právo* v roce 1998. Bilancující pojednání o současném etnologickém bádání o trampské subkultuře zaznělo na konferenci, která provázela valné shromáždění České národopisné společnosti v roce 2012 v Ostravě-Hrabyni, o rok později publikované v *Národopisném věstníku* (Altman 2013). O regionech trampské subkultury na území České republiky referoval K. Altman v roce 2012 v polské Poznani na konferenci *Europa regionów — perspektywy badawcze i edukacyjne*, referát byl publikován ve sborníku téhož názvu (Altman 2014b). O specificích trampingu na jižním Valašsku, kterému byla věnována zvláštní pozornost, bylo referováno na konferenci *Valašsko, historie a kultura* v roce 2014, kdy příspěvek také vyšel tiskem v patřičném sborníku (Altman 2014c).

SOUČÁSTI MONOGRAFIÍ OBCÍ

Etnologická pojednání o trampingu se však také stávají součástí knižních monografií věnovaných historii i současnému životu vybraných obcí, pochopitelně těch, které se nalézají v blízkosti tzv. trampských oblastí. Tak tomu bylo v případě rozsáhlé publikace o Kralicích nad Oslavou v trampské oblasti Západomoravské trojříčí. Tato slavná

obec vždy hrála a dodnes hraje významnou roli v tramském hnutí Brněnska i Třebíčska nejen jako cílová železniční stanice, po níž se sem dopravují trampové z obou stran, ale také jako místo několika oblíbených tramských hospod. Kniha nazvaná prostě *Kralice nad Oslavou* tak právem obsahuje i kapitulu K. Altmana „Kralice — výspa turismu a trampingu“ (Altman 2010).

Tramská tematika však byla též Karlem Altmanem v posledních letech několikrát prezentovaná vysokoškolským studujícím etnologie, jmenovitě studentům Ústavu evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, a to zejména formou semestrových přednáškových cyklů *Tramping jako subkultura*. Z těchto přednášek vzešly impulzy k několika absolventským pracím, které Karel Altman vedl anebo — z administrativních příčin — byl alespoň jejich konzultantem či oponentem. Tak v roce 2009 Martina Hajná zhodnotila ve své bakalářské práci *Tramping v údolí říčky Libochovky*, vypracované pod vedením Miroslav Války, historii i současnost trampování na Tišnovsku. Obě své absolventské práce — bakalářskou i diplomovou — vypracované pod vedením Karla Altmana, zasvětila trampingu Eva Šafáriková. Její bakalářská práce, obhájená v roce 2014, nesla název *Specifika tramského hnutí v oblasti Českosaského Švýcarska od sedmdesátých let 20. století až po současnost*. Na bakalářskou práci navázala E. Šafáriková diplomovou prací *Tramping v interakci s obdobnými volnočasovými aktivitami mládeže (Na příkladu tramského hnutí v oblasti Českosaského Švýcarska od šedesátých let 20. století do současnosti)* kterou obhájila v roce 2016. Že lze aspekty trampingu studovat, i když je etnolog vozíčkářem, svědčí aktivity Jana Thea Smejkal, jenž pod vedením Karla Altmana úspěšně obhájil v roce 2017 bakalářskou práci *Tramping ve vzpomínkách pamětníků*. Oto Polouček, rovněž studující Ústavu evropské etnologie, je pak autorem diplomové práce *Brněnští trampové v období tzv. normalizace*, kterou vypracoval pod vedením Karla Altmana a obhájil ji v roce 2015, avšak na Fakultě humanitních studií Karlovy univerzity, kde současně studoval.²

TERÉNNÍ VÝZKUM

Avšak už od konce devadesátých let minulého století vykonávali studenti etnologické katedry brněnské univerzity (Ústavu evropské etnologie) jako jeden z učebních předmětů pod vedením Karla Altmana praktický terénní výzkum tramského hnutí, který byl několik let prováděn zvláště na Valašskokloboucku a Vsetínsku, tedy v oblasti se specifickým, mimořádně aktivním tramským hnutím. Výsledkem pak byla zejména celá řada studentských písemných zpráv z těchto terénních výzkumů. Byly opět zaměřeny na různá témata, například na historii a současnost tramských osad v oblasti jižního Valašska, na tramské festivity, na působení tramských kapel, na vztah trampingu a ekologie atd. Některé z těchto zpráv z terénního výzkumu byly pu-

2 Tyto diplomové práce studentů Ústavu evropské etnologie budou náležitě zhodnoceny v jiné bilancující stati z pera autora těchto řádků, stejně jako jejich terénní výzkum tramského hnutí prováděný zvláště na Valašskokloboucku a Vsetínsku, která bude publikována ve sborníku z konference, pořádané v Lánech na jaře roku 2017.

blikovány v odborném etnologickém tisku (Novotný 2003). Také tyto výzkumy vedly k vytvoření absolventské práce. Lenka Vlková je autorkou bakalářské práce *K současnému stavu trampského hnutí na Valašskokloboucku a Vsetínsku*, kterou sepsala pod vedením Karla Altmana a obhájila v roce 2012.

Výsledky výzkumů v této oblasti byly zúročeny i ve zmíněném pojednání *Specifika trampingu na jižním Valašsku*, publikovaném v roce 2014. Z etnologických bádání Karla Altmana o trampování ve zmíněném regionu vzešel i jiný, poměrně rozsáhlý text, který sice nebyl nikdy zveřejněn tiskem, ale zato se stal místním nositelem trampingu podnětem pro zpracování jejich vlastního pojednání na dané téma, především memoárového charakteru. Byla do něj implantována i část Altmanova textu, pochoptelně bez autorova vědomí (Šperlig, Kejpr 2007).

AKTIVITY MUZEA PŘÍBOR

Doplňme ještě, že další z absolventů Ústavu evropské etnologie, Václav Michalička, který je pracovníkem muzea v severomoravském Příboru, v roce 2015 uspořádal velmi zdařilou, bohužel však pouze jednorázovou výstavu *Tramping na Příborsku*, která reflektovala dějiny i současnost trampského hnutí v této poněkud odlehlejší končině naší vlasti. Výstava v pamětní síni Sigmunda Freuda byla založena zejména na prezentaci atributů trampingu, zvláště předmětů a dokumentů trampské provenience. Většinu z nich poskytli sami trampové — seznam všech, kteří se na výstavě podíleli darem či zápůjčkou předmětů a ovšem také podnětnými informacemi, obnáší téměř čtyřicetku jmen osobností, mužů i žen sice různého věku, ale se stejně vřelým vztahem k trampskému hnutí, kterého byli většinou aktivními účastníky. Mimořádně působivá pak byla zejména stanoviska znázorňující výjevy z obvyklého života trampů v lese. Vedle věrně napodobených trampských tábořišť s nezbytným ohništěm a různými způsoby bivakování a táboření „na divoko“ ve volné přírodě bylo poněkud komickým výjevem na vagónovém sedadle připomenuto i typické víkendové cestování trampů vlakem.

Jak se zdá, v současné době se zkoumání trampingu otvírají nové možnosti, což je možná poněkud paradoxní vzhledem ke skutečnosti, že trampské hnutí má zjevně svůj vrchol již více než čtvrtstoletí za sebou. Od začátku devadesátých let je trampské hnutí na sestupu, což je nepochybně důsledek zásadních politických, ekonomických, sociálních a společenských změn, které tehdy započaly. Přesto se domníváme, že se v posledních dvou desetiletích postavení trampingu a trampů ve společnosti změnilo k lepšímu. Především trampingu přestal být zásadně potírán ze strany přímých mocenských, tj. politických a ideologických orgánů a institucí a jejich aparátu, což se příznivě odrazilo v celkovém zlepšení povědomí o trampském hnutí. Tramping je dnes zjevně přijímán širší veřejností pozitivněji než dříve, mimo jiné i díky kontextu dalších, zejména zcela nových subkultur dětí a mládeže, s nimiž lze trampování porovnávat. To vše má velký význam i pro dnešní a jistě i následující etnologické bádání o trampování.

Bilancující pojednání o současném etnologickém bádání o trampské subkultuře zaznělo na konferenci, která provázela valné shromáždění České národopisné společ-

nosti v roce 2012 v Ostravě-Hrabyni, o rok později bylo publikováno v *Národopisném věstníku* (Altman 2013). Je zde pojednáno i o rozšíření pramenné základny, které může badatel o trampském hnutí využívat.

ZÁVĚR

Oněch pramenů rozmanitého charakteru i provenience využívají v posledních letech různí odborníci i z dalších badatelských odvětví, zejména historikové trampingu, ale i pracovníci jiných oborů. Je jistě pozitivní, že k nim v současnosti přistupují také profesionální etnologové. Vedle brněnského centra bádání o trampingu nutno zmínit zejména aktivity Regionálního muzea v Jílovém u Prahy, kde je umístěna stálá expozice trampingu. Stejně tak je třeba připomenout výstavu *Nové pověsti české aneb Folklor atomového věku*, uspořádanou v Etnografickém oddělení Národního muzea v Praze v roce 2011 pod vedením Petra Janečka. Její součástí byla i expozice věnovaná trampingu, jejímž autorem byl Jan Pohunek právě z muzea v Jílovém.

Považujeme za vhodné též připomenout, že v pražské Národní galerii byla na konci srpna 2011 zahájena výstava s názvem *Volný čas: Utopie na hranicích všednosti*. Její součástí je i expozice nazvaná *Trampství: Česká sociální utopie*, jejímž kurátorem byl Milan Knížák, donedávna generální ředitel Národní galerie.

Jak je zjevné, nemělo by zůstat pouze u těchto aktivit. Trampské hnutí si nepochybně zaslouží i další bádání — a to i etnologů, neboť o trampingu zdaleka nebylo řečeno vše.

LITERATURA

- Altman, K. 1997. „Bohři a medvědi. K problematice trampingu na Brněnsku.“ Pp. 121–125 in J. Krist, (ed.). *Společensví dětí a kultura*. Strážnice: Ústav lidové kultury.
- Altman, K. 1999. „Trampské hospody na západní Moravě.“ *Západní Morava* 3: 69–78.
- Altman, K. 2000. „Trampové a moc. K problematice postavení trampského hnutí ve společnosti od počátku 20. let do současnosti.“ *Český lid* 87 (3): 223–238.
- Altman, K. 2003. „...jak někteří trampují.“ Pp. 255–285 in J. Pospíšilová (ed.). *Rajče na útěku. Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*. Brno: Etnologický ústav AV ČR.
- Altman, K. 2010. „Kralice — výspa turismu a trampingu.“ Pp. 433–450 in J. Mitáček (ed.). *Kralice nad Oslavou*. Kralice nad Oslavou: Obec Kralice nad Oslavou ve spolupráci s nakladatelstvím Centa.
- Altman, K. 2013. „Současné etnologické bádání o trampské subkultuře.“ *Národopisný věstník* XXX (72): 20–25.
- Altman, K. 2014a. „Hudba a zpěv jako činitelé integrace trampského hnutí.“ *Folia ethnographica* 48 (2): 31–46.
- Altman, K. 2014b. „Regiony subkultury trampinguowców w Czeskiej Republice.“ Pp. 217–226 in A. W. Brzezińska, J. Schmidt (eds.). *Regiony i regionalizmy w Europie*. Wrocław: Polskie towarzystwo ludoznawcze, Uniwersytet Wrocławski.
- Altman, K. 2014c. „Specifika trampingu na jižním Valašsku.“ Pp. 205–210 in S. Urbanová, L. Dokoupil, J. Ivánek, P. Kadlec (eds.). *Valašsko, historie a kultura*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě.
- Hajná, M. 2009. *Tramping v údolí říčky Libochovky*. Brno.

- Hurikán, B. 1940. *Dějiny trampingu*. Praha: Jaroslav Tožička.
- Mann, A. 1985. „Obrady prijímania nových členov do trampskej osady.“ Pp. 225–240 in V. Frolec (ed.). *Čas života*. Brno: Blok.
- Novotný, M. 2003. „Trampské hnutí ve Valašských Kloboukách.“ *Národopisný věstník XX* (62), s. 201–211.
- Souček J. 1992. „Dosud nezkoumaná lidová kultura.“ *Ethnologia Europae Centralis* 1: 67– 73.
- Svobodová, J. 1987. „K otázce oblečení dělnické mládeže. Trampové a osadníci.“ Pp. 38–44 in *České dělnictvo II. Dělnická oděvní kultura a strava*. Praha: Zpravodaj KSVI 2.
- Šperlink-Kejpr, J. 2007. *Trampské hnutí a Valašskokloboucko*. Valašské Klobouky: Kosenka.
- Uherek, Z. 1991. „Zábavní akce pražských trampů.“ Pp. 82–85 in V. Frolec (ed.). *Slavnosti v moderní společnosti*. Strážnice: ÚLK.
- Vohlídka, V. 1988 „Trampové 20. a 30. let“. Pp. 134–173 in *České dělnictvo III. Společenský život v dělnických organizacích a spolcích*. Praha: Zpravodaj koordinované sítě vědeckých informací z etnografie a folkloristiky 4.

Karel Altman (1960) je český etnolog. Působí na brněnském pracovišti Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i. a externě vyučuje na Ústavu evropské etnologie FF MU. Mezi hlavní témata jeho odborného zaměření patří urbánní etnologie, studující každodenní život obyvatel velkoměsta — se zvláštním zřetelem k problematice způsobů a forem sdružování (spolky a sdružení, stolní společnosti) a způsobů trávení volného času (hostinská zařízení, štamgastenství, turismus), dále tramping jako subkultura, dějiny etnologie v českých zemích v 19. a 20. století.